

Repertoriul jurisprudenței

HOTĂRÂREA CURȚII (Camera a zecea)

16 noiembrie 2017*

„Recurs – Clauză compromisorie – Al șaselea program-cadru pentru acțiuni de cercetare, de dezvoltare tehnologică și demonstrative (2002-2006) – Rambursarea unei părți din sumele plătite recurente – Despăgubiri forfetare”

În cauza C-250/16 P,

având ca obiect un recurs formulat în temeiul articolului 56 din Statutul Curții de Justiție a Uniunii Europene, introdus la 2 mai 2016,

Ludwig-Bölkow-Systemtechnik GmbH, cu sediul în Ottobrunn (Germania), reprezentată de M. Núñez Müller, Rechtsanwalt,

recurentă,

cealaltă parte din procedură fiind:

Comisia Europeană, reprezentată de T. Maxian Rusche și de F. Moro, în calitate de agenți,

pârâtă în primă instanță,

CURTEA (Camera a zecea),

compusă din domnul A. Borg Barthet (raportor), îndeplinind funcția de președinte de cameră, doamna M. Berger și domnul și F. Biltgen, judecători,

avocat general: domnul M. Campos Sánchez-Bordona,

grefier: domnul A. Calot Escobar,

având în vedere procedura scrisă,

având în vedere decizia de judecare a cauzei fără concluzii, luată după ascultarea avocatului general,

pronunță prezenta

Hotărâre

- 1 Prin recursul formulat, Ludwig-Bölkow-Systemtechnik GmbH solicită anularea Hotărârii Tribunalului Uniunii Europene din 19 februarie 2016, Ludwig-Bölkow-Systemtechnik/Comisia (T-53/14, nepublicată, denumită în continuare „hotărârea atacată”, EU:T:2016:88), prin care acesta a admis în

* Limba de procedură: germana.

parte acțiunea sa având ca obiect constatarea faptului că, pe de o parte, Comisia Europeană nu avea dreptul să îi solicite rambursarea sumelor plătite în avans în temeiul a trei contracte și că, pe de altă parte, reclamanta nu avea obligația de a plăti Comisiei despăgubiri forfetare.

Istoricul litigiului

- 2 Istoricul litigiului este descris la punctele 1-19 din hotărârea atacată după cum urmează:
  - „1 În conformitate cu Regulamentul (CE) nr. 2321/2002 al Parlamentului European și al Consiliului din 16 decembrie 2002 privind normele de participare a întreprinderilor, a centrelor de cercetare și a universităților și normele de difuzare a rezultatelor cercetării pentru punerea în aplicare a celui de Al șaselea program-cadru al Comunității Europene (2002-2006) (JO [2002,] L 355, p. 23) și în cadrul definit de Decizia nr. 1513/2002/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 27 iunie 2002 privind Al șaselea program-cadru al Comunității Europene pentru acțiuni de cercetare, de dezvoltare tehnologică și de demonstrare care contribuie la crearea Spațiului european de cercetare și la inovare (2002-2006) (JO [2002,] L 232, p. 1), Comisia Comunităților Europene a încheiat trei contracte de subvenție cu, printre alte părți, reclamanta, [Ludwig-Bölkow-Systemtechnik], o întreprindere de consultanță în materie de tehnologie și de strategie, a cărei activitate se desfășoară în principal în domeniile energiei, mobilității și durabilității.
  - 2 Pentru primul contract, care corespunde proiectului intitulat «Development of a harmonised „European Hydrogen Energy RoAdmap” by a balanced group of partners from industry, European regions and technical and socio-economic scenario and modelling experts» (elaborarea unei «Foi de parcurs europene pentru energia pe bază de hidrogen» armonizate, de către un grup compus în mod echilibrat din parteneri din industrie, din regiuni europene și din experți în scenarii tehnice și socio-economice și în modelizare) (denumit în continuare «proiectul HyWays»), precum și pentru al doilea contract, care corespunde proiectului intitulat «Handbook for Approval of Hydrogen Refuelling Stations» (Manual pentru aprobarea stațiilor de alimentare cu hidrogen) (denumit în continuare «proiectul HyApproval»), recurenta acționa în calitate de coordonator. În ceea ce privește al treilea contract, care corespunde proiectului «Harmonisation of Standards and Regulations for a sustainable Hydrogen and Fuel Cell Technology» (armonizarea standardelor și reglementărilor pentru o tehnologie durabilă privind hidrogenul și pilele de combustie) (denumit în continuare «proiectul HarmonHy»), ea nu reprezenta decât unul dintre contractanții parte la consorțiu.
  - 3 Potrivit articolului 12 din fiecare dintre contracte, acestora li se aplică legea belgiană.
  - 4 Articolul 13 din contractele menționate prevede o clauză compromisorie care precizează că Tribunalul este singurul competent să se pronunțe în litigiile dintre Comisie și cocontractanți în ceea ce privește validitatea, aplicarea sau interpretarea lor.
  - 5 Condițiile generale care, conform articolului 14 din fiecare contract, fac parte integrantă din acestea cuprind o primă parte care privește în special executarea proiectelor în cauză, încetarea contractelor și răspunderea (punctele II.2-II.18), o a doua parte care privește dispozițiile financiare și controalele, auditurile, rambursările și sancțiunile (punctele II.19-II.31) și o a treia parte care privește drepturile de proprietate intelectuală (punctele II.32-II.36).

- 6 Punctul II.19 alineatul 1 din condițiile generale definește cheltuielile eligibile pentru finanțarea din partea Uniunii Europene și stipulează următoarele:
- «Costurile eligibile suportate pentru punerea în aplicare a proiectului trebuie să îndeplinească următoarele condiții:
- a) trebuie să fie reale, raționale din punct de vedere economic și necesare pentru punerea în aplicare a proiectului;
  - b) trebuie să fie stabilite în conformitate cu principiile contabile uzuale ale cocontractantului;
  - c) trebuie să fie suportate pe durata proiectului, astfel cum este definită la articolul 4 alineatul 2 [...];
  - d) trebuie să fie înregistrate în contabilitatea cocontractantului care le-a angajat, cel târziu la data întocmirii certificatului de audit prevăzut la punctul II.26. Procedurile contabile utilizate pentru înregistrarea cheltuielilor și a veniturilor trebuie să respecte normele contabile ale statului în care are sediul cocontractantul, precum și să permită regularizarea directă între veniturile și cheltuielile angajate pentru punerea în aplicare a proiectului și declarațiile de ansamblu privind întreaga activitate a cocontractantului [...]
- 7 Punctul II.19 alineatul 2 literele a)-h) din condițiile generale menționează opt categorii de costuri neeligibile. Punctul II.19 alineatul 2 litera i) adaugă că sunt neeligibile toate costurile care nu îndeplinesc condițiile stabilite la alineatul 1.
- 8 Punctele II.20 și II.21 din condițiile generale definesc două tipuri de costuri eligibile în condițiile prevăzute la punctul II.19, și anume, în primul rând, costurile directe, imputabile direct proiectelor, și, în al doilea rând, costurile indirecte, neimputabile direct proiectelor, dar care pot fi identificate și justificate de sistemul contabil al cocontractantului ca fiind suportate în legătură cu costurile directe.
- 9 Punctul II.22 alineatul 1 din condițiile generale prevede trei modele de declarație de costuri, printre care modelul costului complet utilizat pentru imputarea de către contractanți a costurilor eligibile directe și indirecte și modelul costului complet-cotă forfetară utilizat de contractanți pentru imputarea costurilor eligibile directe și a unei cote forfetare pentru costurile indirecte. Această cotă forfetară este egală cu 20 % din toate costurile directe minus costurile contractelor de subcontractare, ceea ce se presupune că acoperă toate costurile indirecte suportate de contractant în cadrul proiectului.
- 10 Punctul II.24 alineatul 2 al doilea paragraf din condițiile generale stipulează că contribuția financiară a Uniunii nu poate să fie o sursă de profit pentru contractanți.
- 11 Conform punctului II.29 alineatul 1 din condițiile generale, oricând pe durata contractului și până la cinci ani după terminarea proiectului, Comisia poate să efectueze audituri. Aceste audituri pot privi aspecte științifice, financiare, tehnologice și altele, precum principiile de contabilitate și de gestiune, care se referă la buna executare a proiectului și a contractului.
- 12 Punctul II.30 din condițiile generale este redactat după cum urmează:
- «Fără a aduce atingere celorlalte măsuri prevăzute în prezentul contract, contractanții convin că [Uniunea], în scopul protejării intereselor sale financiare, are dreptul să îi solicite o despăgubire forfetară unui contractant ale cărui cheltuieli s-au dovedit exagerate și care în consecință a primit o contribuție financiară nejustificată din partea [Uniunii]. Despăgubirea forfetară este datorată în plus față de recuperarea contribuției financiare nejustificate de la contractant.

1. Cuantumul despăgubirii forfetare trebuie să fie proporțional cu cheltuiala exagerată și cu partea nejustificată din contribuția [Uniunii]. Cuantumul despăgubirii forfetare se calculează potrivit următoarelor formule:

Despăgubirea forfetară = contribuția financiară nejustificată × (cheltuiala exagerată/totalul solicitat)

Calcularea oricărei despăgubiri forfetare ține seama numai de perioada care se referă la contribuția [Uniunii] solicitată de contractant pentru această perioadă. Ea nu se calculează în raport cu întreaga contribuție a [Uniunii].

2. Comisia îi notifică cererea sa de plată printr-o scrisoare recomandată cu confirmare de primire contractantului pe care îl consideră obligat la plata unei despăgubiri forfetare. Contractantul dispune de un termen de 30 de zile pentru a răspunde cererii de despăgubire a [Uniunii].
  3. Procedura care trebuie urmată pentru rambursarea unei contribuții financiare nejustificate și pentru plata unei despăgubiri forfetare va fi stabilită în conformitate cu dispozițiile de la punctul II.31.
  4. Comisia are dreptul de a solicita o despăgubire pentru orice cheltuială exagerată constatată după expirarea contractului, în conformitate cu dispozițiile alineatelor 1-6.
  5. Dispozițiile prezentului articol nu aduc atingere penalităților administrative sau financiare pe care Comisia le poate impune oricărui contractant care nu își îndeplinește obligațiile în conformitate cu Regulamentul financiar sau cu orice altă măsură corectivă civilă la care ar avea dreptul să recurgă [Uniunea] sau un alt contractant. În plus, dispozițiile menționate nu exclud recurgerea la urmăriri penale de către autoritățile statelor membre.
  6. Pe de altă parte, după cum prevede Regulamentul financiar, orice contractant despre care s-a declarat că și-a încălcat grav obligațiile contractuale va putea fi supus unei penalități financiare cu o valoare cuprinsă între 2 % și 10 % din cuantumul contribuției financiare pe care a primit-o din partea [Uniunii]. Cota va putea atinge 4 %-20 % în caz de recidivă în termen de cinci ani de la prima abatere.»
- 13 În februarie 2008, Comisia a efectuat, în temeiul punctului II.29 din condițiile generale, un audit privind buna executare a contractelor în litigiu.
  - 14 La 17 martie 2011, Comisia i-a comunicat recurenteii un proiect de raport de audit. Prin scrisorile din 21 și 22 aprilie 2011, recurenta a luat poziție cu privire la proiectul menționat.
  - 15 La 25 iulie 2011, Comisia i-a transmis recurenteii versiunea finală a raportului de audit. Raportul a concluzionat că recurenta stabilise la un nivel prea ridicat costurile sale cu personalul eligibile. Pe de altă parte, potrivit acestui raport, costuri care intră în sfera cercetării ar fi fost calificate în mod eronat drept costuri de gestiune. În sfârșit, dobânzi la sumele plătite în avans în cuantum total de 1 707,40 euro nu ar fi fost declarate.
  - 16 Pentru cele trei contracte care, la acea dată, fuseseră finalizate și pentru care soldul total al participării financiare a Uniunii fusese plătit, Comisia a informat-o pe recurentă că urma să îi notifice note de debit.
  - 17 De la 10 august 2011 la 11 noiembrie 2013, a continuat corespondența dintre recurentă și Comisie, în cursul căreia părțile au prezentat poziții opuse cu privire la concluziile raportului final de audit.
  - 18 La 9 decembrie 2013, Comisia i-a notificat recurenteii mai multe note de debit. Din aceste note reiese că suma care trebuia recuperată de Comisie se ridica la 218 539,62 euro în cazul proiectului HyWays, la 75 407,06 euro în cazul proiectului HyApproval și la 47 128,39 euro în cazul proiectului HarmonHy. În plus, Comisia i-a solicitat recurenteii plata unor despăgubiri forfetare în temeiul punctului II.30 din condițiile generale, și anume 60 402,30 euro în cazul proiectului HyWays, 11 019,61 euro în cazul proiectului HyApproval și 10 002,17 euro în cazul proiectului HarmonHy.

19 Ulterior formulării acțiunii, Comisia a emis în favoarea recurenteii notele de debit nr. 3 233 150 004, nr. 3 233 150 005 și nr. 3 233 150 006, în cuantum de 108 753,52 euro, de 10 875,35 euro și, respectiv, de 23 404,88 euro.”

Acțiunea în fața Tribunalului și hotărârea atacată

- 3 Prin cererea introductivă depusă la grefa Tribunalului la 20 ianuarie 2014, recurenta a formulat o acțiune având ca obiect constatarea faptului că, în primul rând, Comisia nu a calculat costurile celor trei proiecte conform stipulațiilor contractuale, în al doilea rând, că, în cadrul proiectului HyWays, cuantumul contribuției financiare a Uniunii percepute de recurentă era inferior celui care figurează în două note de debit emise de Comisie, în al treilea rând, că Comisia a recalificat în mod eronat costuri de gestiune în costuri de cercetare în cadrul proiectului HyApproval, în al patrulea rând, că recurenta nu avea obligația de a plăti Comisiei despăgubiri forfetare în cadrul celor trei proiecte și, în sfârșit, în al cincilea rând, că Comisia a emis în mod eronat notele de debit în litigiu, întrucât cuantumul datorat de recurentă sunt inferioare celor care figurează în aceste note.
- 4 În susținerea acțiunii, reclamanta invoca în esență patru motive. Primul motiv era întemeiat pe caracterul eronat al refuzului Comisiei de a accepta metoda de calcul al costurilor proiectului propusă de recurentă. Prin intermediul celui de al doilea motiv, recurenta susținea că Comisia a pretins în mod eronat că ea a beneficiat în cadrul proiectului HyWays de o contribuție financiară într-un cuantum de 604 240,79 euro. Al treilea motiv privea caracterul eronat al recalificării anumitor costuri suportate în cadrul contractului privind proiectul HyApproval. În sfârșit, al patrulea motiv se referea la caracterul eronat al cererii de despăgubire forfetară formulate de Comisie.
- 5 În ceea ce privește al doilea și al treilea capăt de cerere, Tribunalul a statuat că nu mai era necesar să se pronunțe cu privire la acestea, din moment ce Comisia, prin adoptarea notelor de credit nr. 3 233 150 004 și nr. 3 233 150 006, a admis temeinicia pretențiilor recurenteii.
- 6 Tribunalul a respins primul capăt de cerere al recurenteii referitor la metoda de calcul al costurilor proiectului. El a statuat în special, la punctul 58 din hotărârea atacată, că Comisia a înlăturat în mod întemeiat metoda de înregistrare a costurilor privilegiată de recurentă pentru motivul că aceasta conducea la declararea unor costuri care nu erau nici reale, nici raționale din punct de vedere economic, nici necesare pentru punerea în aplicare a proiectului în sensul punctului II.19 alineatul 1 litera a) din condițiile generale.
- 7 În ceea ce privește al patrulea capăt de cerere referitor la despăgubirile forfetare, Tribunalul a examinat dacă aplicarea de către Comisie a punctului II.30 din condițiile generale în împrejurările din speță era conformă cu normele Codului civil belgian care reglementează recurgerea la clauzele penale. El a considerat, în urma acestei examinări, că se impunea, în temeiul articolului 1231 din Codul civil belgian, să se reducă sumele datorate de recurentă cu titlu de despăgubiri forfetare la un cuantum echivalent cu 10 % din sumele plătite în avans încasate în mod nejustificat de aceasta din urmă.

Concluziile părților

- 8 Prin recursul formulat, recurenta solicită Curții:
  - anularea hotărârii atacate în măsura în care Tribunalul a respins primul și al cincilea capăt de cerere ale recurenteii;

- anularea hotărârii atacate în măsura în care Tribunalul a statuat că sumele datorate de recurentă cu titlu de despăgubiri forfetare erau reduse la un quantum echivalent cu 10 % din sumele plătite în avans care trebuiau rambursate în cadrul proiectelor HyWays, HyApproval și HarmonHy și constatarea faptului că recurenta nu trebuia să ramburseze nicio sumă cu titlu de despăgubiri forfetare;
  - anularea hotărârii atacate în măsura în care Tribunalul a obligat recurenta la suportarea propriilor cheltuieli de judecată și
  - obligarea Comisiei la plata cheltuielilor de judecată aferente procedurii de recurs, precum și a celor aferente procedurii în primă instanță.
- 9 Comisia solicită respingerea recursului și obligarea recurenteii la plata cheltuielilor de judecată.
- 10 Ea susține că recursul este inadmisibil în măsura în care privește repartizarea cheltuielilor de judecată decisă de Tribunal în hotărârea atacată, aferente celui de al doilea și celui de al treilea capăt de cerere ale acțiunii cu privire la care Tribunalul a constatat că nu este necesar să se pronunțe asupra fondului.

Cu privire la recurs

Cu privire la concluziile recursului în măsura în care se referă la contractele în litigiu

- 11 În susținerea recursului său, recurenta invocă cinci motive întemeiate pe nemotivare, pe încălcarea principiului bunei-credințe, pe o denaturare a elementelor de probă și, respectiv, pe încălcarea articolelor 1162, 1134 și 1135 din Codul civil belgian și, în sfârșit, pe erori de drept privind aplicarea despăgubirilor forfetare.

Cu privire la primul motiv

– Argumentația părților

- 12 Prin intermediul primului motiv, recurenta susține că Tribunalul nu și-a respectat obligația de motivare, la punctele 51, 55 și 58 din hotărârea atacată, atunci când a respins metoda de calcul al tarifului orar pe care l-a utilizat aceasta pentru motivul că respectiva metodă ocaziona costuri mai ridicate „care nu erau nici reale, nici raționale din punct de vedere economic, nici necesare pentru punerea în aplicare a proiectului” și, în plus, avea efectul de a determina Comisia să participe la „acoperirea ansamblului costurilor recurente, independent de orice analiză a legăturii lor cu proiectele”.
- 13 Recurenta afirmă că motivele care figurează la aceste puncte ar fi neinteligibile în măsura în care coeficientul pe care l-a privilegiat (costuri/ore de lucru contabilizabile) ar prezenta o legătură mult mai strânsă cu proiectele menționate în contracte decât coeficientul utilizat de Comisie [costuri/totalitatea orelor de lucru (contabilizabile și necontabilizabile)]. Astfel, acesta din urmă ar include nu numai alte proiecte, ci și ansamblul orelor de lucru fără legătură cu proiectele.
- 14 În memoriul în replică, recurenta arată că cunoștințele dobândite în cadrul monitorizării proiectului și al perfecționării garantează și ameliorează calitatea tuturor proiectelor, inclusiv a proiectelor în litigiu. Ar rezulta că costurile care corespund monitorizării proiectului și perfecționării ar fi costuri eligibile, în temeiul punctului II.19 alineatul 1 și al punctului II.20 alineatul 1 din condițiile generale.
- 15 Comisia consideră că primul motiv trebuie respins.

– *Aprecierea Curții*

- 16 Trebuie amintit că obligația de motivare prevăzută la articolul 296 TFUE constituie o normă fundamentală de procedură care trebuie diferențiată de problema temeiniciei motivării, această problemă ținând de legalitatea pe fond a actului în litigiu. Astfel, motivarea unei decizii constă în exprimarea formală a motivelor pe care se întemeiază această decizie. Dacă aceste motive sunt viciate de erori, ele afectează legalitatea pe fond a deciziei, iar nu motivarea acesteia, care poate fi suficientă chiar dacă cuprinde motive eronate. În consecință, criticile și argumentele care urmăresc contestarea temeiniciei unui act sunt lipsite de relevanță în cadrul unui motiv întemeiat pe nemotivare sau pe motivarea insuficientă (Hotărârea din 18 iunie 2015, Ipatau/Consiliul, C-535/14 P, EU:C:2015:407, punctul 37 și jurisprudența citată).
- 17 În măsura în care argumentația invocată de recurentă în susținerea primului motiv poate fi înțeleasă în sensul că urmărește fie contestarea temeiniciei aprecierii Tribunalului referitoare la metoda de calcul al tarifului orar, fie considerarea faptului că Tribunalul și-a motivat aprecierea, la punctele 51, 55 și 58 din hotărârea atacată, în mod contradictoriu și echivoc, această argumentație trebuie respinsă ca nefondată.
- 18 Astfel, Tribunalul a amintit, la punctele 46-48 din această hotărâre, caracteristicile specifice ale finanțării acordate de Uniune în cadrul contractelor de subvenție înainte de a verifica, în lumina acestor caracteristici, dacă Comisia avea dreptul să înlătore metoda de stabilire a costurilor eligibile aplicată de recurentă pentru motivul că nu era conformă cu stipulațiile contractuale.
- 19 La punctul 51 din hotărârea menționată, Tribunalul a arătat că metoda de calcul a recurenteii „are ca efect excluderea anumitor ore lucrate de colaboratorii săi de la calculul tarifului orar, precum cele referitoare la monitorizarea proiectului, la perfecționare, la participarea la conferințe, la prospectare și la monitorizarea contactelor cu clientela, pentru motivul că nu sunt consacrate furnizării unor prestări de servicii ansamblului ordonatorilor săi și, în consecință, nu ar fi contabilizabile”. Potrivit Tribunalului, „din aceasta rezultă că baza care servește drept numitor este mai restrânsă decât cea constituită din ansamblul orelor remunerate și că, în consecință, tariful orar devine mai ridicat”, astfel încât, „odată aplicat orelor efectiv furnizate în cadrul proiectelor, el generează o declarație a costurilor mai importantă”.
- 20 La punctul 55 din hotărârea atacată, Tribunalul a arătat „că reducerea bazei de calcul al tarifului orar și creșterea nivelului costurilor eligibile care decurge din aceasta au efectul de a determina Comisia să participe la acoperirea ansamblului costurilor recurenteii, independent de orice analiză a legăturii lor cu proiectele care fac obiectul unei finanțări din partea Uniunii”. Tribunalul a dedus din aceasta, la punctul 56 din respectiva hotărâre, că, „deși o asemenea abordare poate fi justificată în mod legitim în cadrul unui contract clasic de prestare de servicii, [...] ea nu este compatibilă cu specificitățile contractelor de subvenție în cauză”.
- 21 Rezultă că Tribunalul a considerat că nu era determinant să se stabilească dacă coeficientul pe care l-a aplicat recurenta prezenta o legătură strânsă cu proiectele vizate în contractele de subvenție, ci dacă, în temeiul coeficientului menționat, costurile erau repartizate între toate orele de lucru, ceea ce garanta că bugetul Uniunii nu finanțează costurile referitoare la monitorizarea proiectului, la perfecționare, la participarea la conferințe, la prospectare și la monitorizarea contactelor cu clientela.
- 22 Tribunalul a statuat, așadar, fără a se contrazice, la punctul 58 din hotărârea atacată, că Comisia a înlăturat în mod întemeiat metoda de înregistrare a costurilor privilegiată de recurentă, pentru motivul că aceasta conducea la declararea unor costuri care nu erau nici reale, nici raționale din punct de vedere economic, nici necesare pentru punerea în aplicare a proiectului în sensul punctului II.19 din condițiile generale.
- 23 Rezultă că primul motiv trebuie respins.

Cu privire la al doilea motiv

– Argumentația părților

- 24 Prin intermediul celui de al doilea motiv, recurenta susține că Tribunalul, prin faptul că nu a recunoscut că Comisia a încălcat principiul general al buneii-credințe care trebuie să guverneze raporturile dintre instituțiile Uniunii și operatorii de pe piață, a încălcat el însuși acest principiu.
- 25 Prin intermediul primului aspect al celui de al doilea motiv, recurenta susține că Comisia a încălcat principiul menționat în măsura în care a omis să precizeze, la punctul II.19 și următoarele din condițiile generale, modul în care costurile eligibile trebuiau să fie calculate de cocontractantul său. Ea consideră că Comisia s-a limitat astfel să formuleze principii generale și să trimită, la punctul II.19 alineatul 1 litera b) din condițiile generale, la principiile contabile uzuale ale cocontractantului. Ea precizează că principiul buneii-credințe face parte dintre principiile generale ale dreptului Uniunii stabilite de Curte. Ea se referă în această privință la mai multe hotărâri printre care Hotărârea din 12 iulie 1957, *Algera și alții/Adunarea comună* (7/56 și 3/57-7/57, EU:C:1957:7, p. 114 și 115), precum și Hotărârea din 29 aprilie 2004, *IPK-München și Comisia* (C-199/01 P și C-200/01 P, EU:C:2004:249, punctul 78).
- 26 Prin intermediul celui de al doilea aspect al celui de al doilea motiv, recurenta consideră că Tribunalul, întrucât a respins, la punctele 50-63 din hotărârea atacată, metoda de calcul al tarifului orar pe care o privilegia aceasta și s-a limitat să afirme, la punctul 59 din respectiva hotărâre, că trimiterea la modelul costului complet nu era de natură să demonstreze conformitatea metodei de calcul utilizate de recurentă în special cu punctul II.19 alineatul 1 litera a) din condițiile generale, a încălcat de asemenea acest principiu.
- 27 Comisia susține, cu titlu principal, că al doilea motiv trebuie respins ca inadmisibil și, cu titlu subsidiar, că este nefondat.

– Aprecierea Curții

- 28 În ceea ce privește primul aspect al celui de al doilea motiv, întemeiat pe încălcarea de către Comisie a principiului general al buneii-credințe din dreptul Uniunii, trebuie să se constate că, prin argumentația prezentată în susținerea acesteia, recurenta nu face decât să repună în discuție decizia Comisiei. Prin urmare, o asemenea argumentație, care nu este îndreptată împotriva hotărârii atacate, este inadmisibilă în cadrul unui recurs.
- 29 În ceea ce privește al doilea aspect al acestui motiv, întemeiat pe încălcarea de către Tribunal a principiului buneii-credințe, trebuie amintit că, potrivit jurisprudenței Curții, a permite unei părți să invoce pentru prima dată în fața Curții un motiv pe care nu l-a invocat în fața Tribunalului ar echivala cu a-i permite să sesizeze Curtea cu un litigiu mai extins decât cel cu care a fost învestit Tribunalul. În cadrul unui recurs, competența Curții se limitează în principiu la analiza aprecierii realizate de Tribunal în privința motivelor dezbătute în fața sa. Cu toate acestea, un argument care nu a fost invocat în primă instanță nu constituie un motiv nou care este inadmisibil în stadiul recursului dacă nu constituie decât dezvoltarea unei argumentații expuse deja în cadrul unui motiv prezentat în cererea introductivă formulată în fața Tribunalului (Hotărârea din 28 iulie 2016, *Tomana și alții/Consiliul și Comisia*, C-330/15 P, nepublicată, EU:C:2016:601, punctul 33, precum și jurisprudența citată).
- 30 Întrucât, prin intermediul acestui al doilea aspect al motivului menționat, recurenta susține că Tribunalul ar fi trebuit să recunoască faptul că Comisia încălcăse principiul buneii-credințe, trebuie să se constate că o asemenea argumentație nu a fost prezentată în fața Tribunalului. Prin urmare, aceasta prezintă un caracter de noutate și trebuie considerată inadmisibilă.

31 Prin urmare, al doilea motiv trebuie respins ca inadmisibil.

Cu privire la al treilea motiv

– Argumentația părților

32 Prin intermediul celui de al treilea motiv, recurenta reproșează Tribunalului că a denaturat elementele de probă.

33 Prin intermediul primului aspect al acestui motiv, recurenta susține că Tribunalul a denaturat elementele de probă și faptele invocate de ea în susținerea argumentației sale, întrucât a considerat, la punctele 55, 56 și 58 din hotărârea atacată, că metoda de înregistrare a costurilor utilizată de recurentă o conducea pe aceasta să declare costuri care nu erau nici reale, nici raționale din punct de vedere economic, nici necesare pentru punerea în aplicare a proiectelor și, prin urmare, nu puteau fi considerate eligibile pentru realizarea proiectelor în cauză. Ea precizează, în această privință, că Tribunalul a amintit, la punctul 46 din această hotărâre, „că costurile eligibile nu [puteau] avea drept consecință realizarea unui profit de către contractant”. Or, pe de o parte, recurenta ar fi pretins, în cadrul acțiunii sale în primă instanță, că metoda sa de calcul nu o conducea la realizarea unui profit, ci putea, dimpotrivă, să aibă cel mult drept rezultat acoperirea costurilor sale legate de proiecte, în timp ce metoda de calcul a Comisiei îi provoca pierderi importante. Pe de altă parte, motivul care figurează la punctul 58 din hotărârea menționată ar fi întemeiat pe elemente eronate, întrucât acestea ar fi contrare celor invocate și dovedite de recurentă.

34 Prin intermediul celui de al doilea aspect al motivului menționat, recurenta reproșează Tribunalului că a statuat, fără a obține probe cu privire la metoda de calcul utilizată de aceasta, că realizase un profit și că lipsea legătura suficient de strânsă dintre costurile solicitate și proiectele în cauză.

35 Prin intermediul celui de al treilea aspect al aceluiași motiv, recurenta impută Tribunalului că nu a dat o definiție a „ansamblului costurilor” atunci când a arătat, la punctul 55 din hotărârea atacată, că metoda de calcul a recurenteii avea efectul de a determina Comisia să participe „la acoperirea ansamblului costurilor recurenteii”.

36 În sfârșit, prin intermediul celui de al patrulea aspect al celui de al treilea motiv, recurenta susține că Tribunalul a denaturat în mod vădit argumentația Comisiei, în măsura în care a considerat, la punctul 61 din hotărârea atacată, că interpretarea punctului II.19 și următoarelor din condițiile generale prezenta un caracter „clar”. Or, interpretarea acestor condiții ar fi fost echivocă și în privința Comisiei, din moment ce, pentru numărătorul coeficientului tarifului orar, ea lua în considerare uneori „costurile cu personalul”, iar alții „ansamblul costurilor”.

37 Comisia consideră că al treilea motiv trebuie respins.

– Aprecierea Curții

38 Potrivit unei jurisprudențe constante, Tribunalul este singurul competent să constate faptele, cu excepția cazului în care inexactitatea materială a constatărilor sale ar rezulta din înscrisurile din dosar care i-au fost prezentate, precum și să aprecieze elementele de probă reținute. Constatarea acestor fapte și aprecierea acestor elemente de probă nu constituie, așadar, cu excepția cazului denaturării acestora, o chestiune de drept supusă ca atare controlului Curții (Hotărârea din 29 octombrie 2015, Comisia/ANKO, C-78/14 P, EU:C:2015:732, punctul 22 și jurisprudența citată).

- 39 Atunci când invocă o denaturare a elementelor de probă de către Tribunal, recurentul trebuie, în temeiul articolului 256 TFUE, al articolului 58 primul paragraf din Statutul Curții de Justiție a Uniunii Europene și al articolului 168 alineatul (1) litera (d) din Regulamentul de procedură al Curții, să indice cu precizie elementele care ar fi fost denaturate de acesta și să demonstreze erorile de analiză care, în opinia sa, ar fi condus Tribunalul la această denaturare. Pe de altă parte, potrivit unei jurisprudențe constante, o denaturare trebuie să reiasă în mod evident din înscrisurile din dosar, fără a fi necesară o nouă apreciere a faptelor și a probelor (Hotărârea din 30 noiembrie 2016, Comisia/Franța și Orange, C-486/15 P, EU:C:2016:912, punctul 99, precum și jurisprudența citată).
- 40 Deși, prin intermediul celui de al treilea motiv, recurenta invocă o denaturare a elementelor de probă, se impune totuși constatarea că, prin intermediul primului și al celui de al patrulea aspect invocat în susținerea motivului menționat, recurenta se limitează să critice aprecierile factuale efectuate de Tribunal, pe de o parte, la punctele 55, 56 și 58 din hotărârea atacată, potrivit cărora în esență metoda de calcul a recurenteii conduce la declararea unor costuri care nu erau nici reale, nici raționale din punct de vedere economic, nici necesare pentru punerea în aplicare a proiectelor în cauză și, pe de altă parte, la punctul 61 din această hotărâre, potrivit cărora punctele II.19-II.21 din condițiile generale prezentau un caracter clar. Recurenta urmărește în realitate să obțină din partea Curții o nouă apreciere a faptelor în această privință, fără să indice cu precizie ce elemente de probă ar fi fost denaturate de Tribunal. Primul și al patrulea aspect ale celui de al treilea motiv trebuie, prin urmare, să fie considerate inadmisibile.
- 41 În ceea ce privește al doilea aspect al acestui motiv, nu se poate reproșa Tribunalului că nu a obținut elementele de probă necesare, din moment ce recurenteii îi revenea sarcina de a prezenta, dacă era cazul, toate elementele de probă de natură să îi susțină și să îi fundamenteze argumentele în cadrul acțiunii pe care a formulat-o în fața Tribunalului (a se vedea în acest sens Ordonanța din 30 iunie 2015, *Evropaiki Dynamiki/Comisia*, C-575/14 P, nepublicată, EU:C:2015:443, punctul 21).
- 42 În ceea ce privește cel de al treilea aspect al celui de al treilea motiv, prin care recurenta reproșează Tribunalului că nu a dat o definiție a expresiei „ansamblul costurilor”, care figurează la punctul 55 din hotărârea atacată, este suficient să se constate că această afirmație este dificil de înțeles și lipsită de relevanță în cadrul unui motiv întemeiat pe o denaturare a elementelor de probă, întrucât nu privește un element de probă.
- 43 Rezultă că al treilea motiv trebuie respins în parte ca inadmisibil și în parte ca nefondat.

Cu privire la al patrulea motiv

– Argumentația părților

- 44 Prin intermediul celui de al patrulea motiv, recurenta susține că Tribunalul, întrucât a statuat, la punctul 61 din hotărârea atacată, că interpretarea punctelor II.19-II.21 din condițiile generale prezenta un caracter clar în ceea ce privește metoda în litigiu de stabilire a costurilor și că nu era necesar, pentru acest motiv, să se recurgă la principiile de drept civil belgian, a încălcat articolele 1162, 1134 și 1135 din Codul civil belgian.
- 45 Ea afirmă, în această privință, că îi revenea Comisiei sarcina de a preciza în mod clar și prealabil încheierii contractelor în cauză modalitățile de stabilire a costurilor. Ea susține că, întrucât aceste precizări nu au fost furnizate, contractele erau imprecise cu privire la acest aspect. Ele ar fi trebuit, prin urmare, să facă obiectul unei interpretări în raport cu dispozițiile de drept belgian citate anterior, care prevăd că, în caz de îndoială cu privire la interpretarea unei convenții, aceasta se interpretează împotriva celui care a stipulat și în favoarea celui care a contractat obligația și că cocontractanții sunt supuși obligației de executare cu bună-credință a convențiilor. Potrivit recurenteii, Tribunalul ar fi trebuit să aprecieze că metoda de calcul al tarifului orar pe care a propus-o aceasta era compatibilă cu

condițiile generale ale contractelor în cauză și cu dispozițiile citate anterior din Codul civil belgian. Ea susține că, în aceste condiții, Tribunalul ar fi trebuit să considere că notele de debit în litigiu erau contrare contractelor și, prin urmare, erau nelegale.

- 46 Recurenta susține de asemenea în această privință că, în conformitate cu jurisprudența Curții și în special cu Hotărârea din 26 februarie 2015, Planet/Comisia (C-564/13 P, EU:C:2015:124, punctul 21), interpretarea și aplicarea articolelor 1162, 1134 și 1135 din Codul civil belgian, întrucât fac parte din dreptul național aplicabil contractelor în temeiul unei clauze compromisorii, este o chestiune de drept care poate fi supusă controlului Curții în cadrul unui recurs.
- 47 Comisia susține că al patrulea motiv trebuie respins ca inadmisibil sau inoperant.

– Aprecierea Curții

- 48 Prin intermediul celui de al patrulea motiv, recurenta reproșează în esență Tribunalului că nu a aplicat, la punctul 61 din hotărârea atacată, articolele 1162, 1134 și 1135 din Codul civil belgian, pentru motivul că definiția costurilor directe și indirecte eligibile care figurează la punctele II.19-II.21 din condițiile generale prezenta un caracter clar și că, pentru acest motiv, nu era necesar să se recurgă la principiile dreptului civil belgian de interpretare a contractelor.
- 49 Trebuie totuși să se constate că, procedând astfel, recurenta contestă în realitate interpretarea punctelor II.19-II.21 din condițiile generale ale contractelor de subvenție prin care Tribunalul a considerat că acestea prezentau un caracter clar. Or, interpretarea unei dispoziții contractuale efectuată de Tribunal constituie o chestiune de fapt, care nu poate fi supusă ca atare controlului Curții în cadrul unui recurs (a se vedea în acest sens Hotărârea din 29 octombrie 2015, Comisia/ANKO, C-78/14 P, EU:C:2015:732, punctul 23).
- 50 Rezultă că al patrulea motiv trebuie respins ca inadmisibil.

Cu privire la al cincilea motiv

– Argumentația părților

- 51 Prin intermediul primului aspect invocat în susținerea celui de al cincilea motiv, recurenta susține că Tribunalul nu și-a respectat obligația de motivare prin faptul că a respins, la punctul 79 din hotărârea atacată, fără altă precizare în această privință, ca „vădit nefondată”, argumentația recurenteii întemeiată pe o pretinsă contrarietate a punctului II.30 din condițiile generale cu bunele moravuri protejate de articolul 1172 din Codul civil belgian.
- 52 Prin intermediul celui de al doilea aspect al acestui motiv, recurenta reproșează Tribunalului că a omis să examineze chestiunea nulității punctului II.30 din condițiile generale, în condițiile în care, potrivit ei, acest punct nu respectă articolele 1172 și 1231 din Codul civil belgian. Recurenta recunoaște că Tribunalul a limitat consecințele aplicării punctului II.30 din condițiile generale. În acest sens, el ar fi considerat, pe de o parte, la punctul 94 din hotărârea atacată, că punctul menționat nu se putea aplica simplului prejudiciu legat de întârzierea rambursării sumelor plătite în avans în mod nejustificat. El ar fi recurs, pe de altă parte, la posibilitatea prevăzută la articolul 1231 din Codul civil belgian de a reduce cuantumul despăgubirilor forfetare pe care Comisia are dreptul să le solicite la 10 % din cuantumul sumelor plătite în avans care trebuie rambursate. Procedând astfel, Tribunalul ar fi efectuat o reducere a cuantumurilor care trebuie rambursate menținând în același timp aplicabilitatea în speță a punctului II.30 din condițiile generale. Or, recurenta susține că Tribunalul ar fi trebuit să declare nulitatea acestui punct II.30 din condițiile generale, pentru motivul că este contrar articolului 1172 din Codul civil belgian și, prin urmare, să considere că recurenta nu era obligată la plata niciunei despăgubiri.

53 Recurenta se referă, în această privință, la jurisprudența constantă în domeniul clauzelor abuzive față de consumatori, potrivit căreia Curtea a considerat că instanța competentă nu poate reduce condițiile generale abuzive ale unui contract doar la partea care mai este încă licită a acestora, ci trebuie dimpotrivă să excludă aplicarea lor în privința cocontractantului (Hotărârea din 14 iunie 2012, Banco Español de Crédito, C-618/10, EU:C:2012:349, punctul 58 și următoarele). Recurenta consideră că această jurisprudență poate fi transpusă în speță, întrucât ea ar fi, asemenea consumatorilor, partea defavorizată a contractului de finanțare din partea Uniunii căreia i se impun condițiile generale contractuale ale Comisiei, fără a putea să le negocieze.

54 Comisia consideră că cel de al cincilea motiv trebuie respins.

– *Aprecierea Curții*

55 În ceea ce privește primul aspect al celui de al cincilea motiv, întemeiat pe nemotivare, trebuie amintit că, potrivit unei jurisprudențe constante, în cadrul recursului, pe de o parte, controlul Curții are ca obiect în special să verifice dacă Tribunalul a răspuns corespunzător cerințelor legale tuturor argumentelor invocate de recurent și, pe de altă parte, motivul întemeiat pe lipsa unui răspuns din partea Tribunalului la argumentele invocate în primă instanță echivalează în esență cu invocarea unei încălcări a obligației de motivare care decurge din articolul 36 din Statutul Curții de Justiție a Uniunii Europene, aplicabil Tribunalului în temeiul articolului 53 primul paragraf din același statut și al articolului 117 din Regulamentul de procedură al Tribunalului (Hotărârea din 11 mai 2017, Dyson/Comisia, C-44/16 P, EU:C:2017:357, punctul 37 și jurisprudența citată).

56 În această privință, dintr-o jurisprudență constantă a Curții rezultă că obligația de motivare care revine Tribunalului nu îi impune acestuia să furnizeze o expunere care să urmeze în mod exhaustiv și unul câte unul toate raționamentele formulate de părțile în litigiu și că, prin urmare, motivarea Tribunalului poate fi implicită, cu condiția să permită persoanelor interesate să cunoască motivele pentru care Tribunalul nu le-a admis argumentele, iar Curții să dispună de elemente suficiente pentru a-și exercita controlul (Hotărârea din 11 mai 2017, Dyson/Comisia, C-44/16 P, EU:C:2017:357, punctul 38 și jurisprudența citată).

57 În speță, la punctul 79 din hotărârea atacată, Tribunalul a respins ca vădit nefondată argumentația recurenteii întemeiată pe o pretinsă contrariedade a punctului II.30 din condițiile generale cu bunele moravuri protejate de articolul 1172 din Codul civil belgian. Procedând astfel, el s-a limitat să respingă această argumentație fără a indica vreun motiv în susținerea aprecierii sale.

58 Deși este adevărat că afirmația recurenteii a fost respinsă ca „vădit” nefondată, nu este mai puțin adevărat că respingerea unui argument invocat de un reclamant, oricât de vădită ar fi, nu scutește Tribunalul de obligația sa de a-și motiva decizia. Prin urmare, Tribunalul și-a viciat aprecierea printr-o insuficiență a motivării, care nu este însă, în speță, de natură să conducă la anularea hotărârii atacate.

59 Astfel, după cum a arătat Tribunalul la punctul 76 din hotărârea atacată, examinarea celui de al patrulea capăt de cerere, referitor la despăgubirile forfetare, presupunea să se verifice dacă aplicarea de către Comisie a acestui punct în împrejurările din speță era conformă cu normele Codului civil belgian care reglementează recurgerea la clauzele penale. Din moment ce dreptul belgian, aplicabil contractelor de subvenție în litigiu, prevede recurgerea la aceste clauze, iar o asemenea clauză penală are ca efect, conform articolului 1229 din Codul civil belgian și după cum a amintit Tribunalul la punctele 81 și 82 din hotărârea atacată, să compenseze întârzierea în executarea obligației principale sau neexecutarea acesteia, clauza penală prevăzută la punctul II.30 din condițiile generale nu poate, în consecință, să fie considerată ilicită sau contrară bunelor moravuri.

- 60 În ceea ce privește al doilea aspect al celui de al cincilea motiv, este necesar să se constate că acesta se întemeiază pe premisa potrivit căreia s-au încălcat articolele 1172 și 1231 din Codul civil belgian.
- 61 Or, după cum reiese din examinarea primului aspect al celui de al cincilea motiv, Tribunalul nu a încălcat articolul 1172 din Codul civil belgian. În ceea ce privește articolul 1231 din codul menționat, este suficient să se amintească, după cum a arătat în mod întemeiat Tribunalul, la punctul 90 din hotărârea atacată, că această dispoziție nu condiționează validitatea unei clauze penale, ci permite instanței să reducă suma solicitată de creditor atunci când depășește vădit cuantumul pe care părțile puteau să îl stabilească pentru repararea prejudiciului care rezultă din neexecutarea convenției în cauză.
- 62 Pe de altă parte, în ceea ce privește argumentul întemeiat pe Hotărârea din 14 iunie 2012, Banco Español de Crédito (C-618/10, EU:C:2012:349), pentru a susține că Tribunalul ar fi trebuit să declare inaplicabil punctul II.30 din condițiile generale, trebuie să se constate că acesta este invocat pentru prima dată în fața Curții și că trebuie respins pentru aceleași motive precum cele expuse la punctul 29 din prezenta hotărâre.
- 63 Rezultă că al cincilea motiv nu poate fi admis.

Cu privire la concluziile recursului în măsura în care se referă la cheltuielile de judecată efectuate în primă instanță

- 64 Recurenta solicită anularea punctului 4 din dispozitivul hotărârii atacate în măsura în care Tribunalul a obligat-o să suporte propriile cheltuieli de judecată, inclusiv pentru al doilea și al treilea capăt de cerere al acțiunii, care au făcut obiectul unei nepronunțări asupra fondului.
- 65 Trebuie amintit că, în temeiul articolului 58 al doilea paragraf din Statutul Curții de Justiție a Uniunii Europene, „recursul nu poate privi exclusiv taxele și cheltuielile de judecată”. În plus, potrivit unei jurisprudențe constante, în ipoteza în care toate celelalte motive ale unui recurs au fost respinse, concluziile privind pretinsa nelegalitate a deciziei Tribunalului cu privire la cheltuielile de judecată trebuie respinse ca inadmisibile, în temeiul acestei dispoziții (a se vedea în special Ordonanța din 16 septembrie 2005, Schmoldt și alții/Comisia, C-342/04 P, nepublicată, EU:C:2005:562, punctul 65, precum și jurisprudența citată).
- 66 Rezultă că, întrucât toate celelalte motive ale recursului sunt respinse, concluziile privind pretinsa nelegalitate a deciziei Tribunalului cu privire la cheltuielile de judecată trebuie declarate inadmisibile.
- 67 Din ansamblul considerațiilor care precedă rezultă că recursul trebuie să fie respins în totalitate.

Cu privire la cheltuielile de judecată

- 68 Potrivit articolului 138 alineatul (1) din Regulamentul de procedură al Curții, aplicabil procedurii de recurs în temeiul articolului 184 alineatul (1) din acest regulament, partea care cade în pretenții este obligată, la cerere, la plata cheltuielilor de judecată. Întrucât Comisia a solicitat obligarea recurteii la plata cheltuielilor de judecată, iar aceasta din urmă a căzut în pretenții, se impune obligarea acesteia la plata cheltuielilor de judecată.

Pentru aceste motive, Curtea (Camera a zecea) declară și hotărăște:

1) Respinge recursul.

2) Obligă Ludwig-Bölkow-Systemtechnik GmbH la plata cheltuielilor de judecată.

Semnături